

خطرات استفاده از داروهای گیاهی

ترجمه: دکتر ثریا منتظری

مقدمه

مصرف داروهای گیاهی در افراد مبتلا به بیماری‌های مختلف مانند آرتрит، افسردگی، دیابت، بی‌نظمی قاعدگی و مشکلات ریوی به‌عنوان درمان در حال افزایش می‌باشد، گرچه اثرات منفی زیادی در رابطه با ترکیبات گیاهی وجود دارد. در این مقاله به عوارض جانبی بالقوه در گیاهان مختلف، استاندارد نبودن و عدم کنترل آن‌ها که خود عوامل موثری در آلودگی و سمیت محصولات گیاهی هستند، پرداخته می‌شود.

گیاهان برای مقاصد پزشکی از ابتدای تاریخ نگاشته شده، استفاده می‌شده‌اند. بسیاری از داروهای مدرن از قبیل دیژیتال، آتروپین و مشتقات مخدر از گیاهان به دست آمده‌اند. پزشکان ممکن است گیاهان را برای مشکلات

گونگون نسخه‌کنند: بابونه گاوی (Feverfew) برای میگرن، سیر در درمان بالا بودن چربی خون، یوهمبین برای نعوظ (Erectile) غیر طبیعی و سنادر بیوست. مطابق آمار، حدود ۸۰ درصد از جمعیت جهان برای مراقبت از سلامتی‌شان، به درمان‌های سنتی اطمینان دارند و بخش بزرگی از درمان‌های قدیمی مستلزم استفاده از عصاره گیاهان یا ترکیبات فعال آن‌ها می‌باشد. گیاهان مورد استفاده در بسیاری از نقاط دنیا به طور مداوم در حال افزایش می‌باشند.

از ۱۱۴ بیمار که به صورت تصادفی توسط یک کلینیک دانشگاهی آیدز انتخاب شدند، ۲۵ نفر (۲۲ درصد) طی ۳ ماه قبل از بررسی، یک یا چند ترکیب گیاهی را مصرف کرده بودند. بیماران، به‌خصوص آن‌هایی که نژادشان اروپایی یا

جدول ۱ - عوارض جانبی برخی از گیاهان دارویی

نام معمول	عوارض جانبی بالقوه
Aconite	ریسمی خطرناک، کلاپس قلبی - عروقی
Aloe	تخیه معدی - رودی، اسهال پس از خوردن، التهاب کلیوی، درد شکمی، درماتیت پس از مصرف موضعی
Buckthorn bark	تخیه معده، اسهال
Calamus	تأزرون پیدا شده در برخی گونه‌های کالاموس ممکن است سرطان‌زا باشد.
Chamomile	آلرژی، آنافیلاکسی‌ها (به خصوص در افراد حساس به خانواده کمپوزیته)، درماتیت تماسی
Chaparral	هپاتیت
Comfrey	آسیب کبدی
Devil's Claw	سقط جنین
Dong Quai	سقط جنین، تأثیر روی سطوح استروژن
Garlic	درماتیت، استفراغ، اسهال، بی‌اشتهایی، نفخ، فعالیت ضد پلاکت
Germander	هپاتیت
Ginseng	افزایش فشارخون، اسهال، عصبانیت، افسردگی، آمنوره، بی‌خوابی، راش جلدی
Jimsonweed	خشکی دهان، تاری دید، تسکین، تاکی‌کاردی
Licorice	کاهش پتاسیم خون، افزایش فشارخون، احتباس آب و سدیم
Misiletoe	التهاب معدی - رودی، اثرات قلبی
Ragwort	هپاتیت
Sassafras	اثرات بالقوه کارسینوژنیک، خونریزی از بینی
Senna	اسهال، درد عضلات شکم
wormwood	توهم

هستند، ولی می‌توانند مشکلاتی را نیز به وجود آورند.

استاندارد و کنترل کیفیت ناکافی

بسیاری از گیاهان به صورت چای، غذا و مکمل‌های غذایی فروخته می‌شوند و چون به‌عنوان دارو به فروش نمی‌رسند، هیچ نیازی برای اثبات تأثیر یا هشدار در مورد عوارض جانبی آن‌ها وجود ندارد. هنگامی که یک دارو تجویز می‌گردد، مقدار مصرف و کیفیت ماده کم و بیش تضمین شده است، ولی چنین استاندارد یا کنترل کیفیتی برای فرمولاسیون گیاهی وجود

آسیابی باشد، اغلب قبل از ملاقات با پزشک، گیاهان دارویی استفاده می‌کنند. آن‌ها ممکن است از درمان به کار رفته توسط خانواده‌شان در کشورهای قدیمی، بهره ببرند یا داروهای گیاهی که در فروشگاه‌های غذایی متداول گردیده و توسط یک مراقب بهداشتی غیر پزشک به آن‌ها داده می‌شود، یا دارویی که توسط یک دوست توصیه می‌گردد را مصرف کنند.

گیاهان، مانند داروها موارد مصرف و عوارض جانبی معینی دارند (جدول ۱). استفاده صحیح از گیاهان احتیاج به درک روشنی از عملکرد آن‌ها دارد. اگر چه بیشتر گیاهان سالم

ندارد. بنابراین، بیماران باید آگاه باشند که گیاهان را با احتیاط مصرف کنند.

بنا بر شرایط آب و هوایی و خاک محل رشد گیاهان، قدرت اثر گیاهان می‌تواند متفاوت باشد. در بیمارستان دانشگاه پزشکی و داروسازی Toyama در ژاپن، گیاهان تازه از تمام نقاط جهان جمع‌آوری شده‌اند و هر Batch مورد بررسی قرار گرفته است. بسته به این که گیاهان در کجا رشد کرده و چه مدت نگهداری شده‌اند (تا چندین ماه)، تفاوت‌های زیادی در مورد میزان ترکیبات فعال وجود دارد. در بیمارستان مذکور، بسیاری از گیاهان تازه در محلی با درجه حرارت کنترل شده برای اطمینان از کنترل کیفیت آن‌ها نگهداری می‌گردند.

در برخی محصولات گیاهی، ترکیبات سمی شامل حشره‌کش‌ها، داروهای اعلام نشده و مواد شیمیایی مشاهده گردیده است.

آلودگی، نداشتن برجسب و عدم شناسایی گیاهان نیز مشکلات دیگری هستند. طبق گزارش‌ها، فرآورده‌های گیاهی همیشه حاوی آنچه برجسب آن‌ها ادعا می‌کند، نیستند و وقتی ترکیباتشان تجزیه می‌شوند، ماده‌ی فعال مورد نظر در فرآورده، ممکن است اصلاً وجود نداشته باشد. هم چنین، اگر یک واردکننده یا خرده‌فروش به صورت اشتباهی گیاهی را به جای دیگری قرار دهد، مشکلات جدی می‌تواند روی دهد.

بعضی اوقات بیماران حتی نمی‌دانند که چه

دارویی را دریافت می‌کنند: برای مثال، بیمارانی که یک پزشک سنتی را ملاقات کرده و نسخه‌ای به زبان چینی برای فرآورده گیاهی دریافت می‌کنند که در فروشگاه گیاهی چینی فروخته می‌شود، معمولاً از محتویات نسخه اطلاعی ندارند. اگر این افراد دچار عوارض جانبی شوند، نشان دادن این که علت عارضه، کدام ماده می‌باشد، مشکل است.

ترکیبات سمی

گاهی ترکیبات سمی شامل حشره‌کش‌ها، داروهای اعلام نشده و مواد شیمیایی در محصولات گیاهی مشاهده می‌گردند. فلزات سنگین مانند آرسنیک، جیوه، سرب و کادمیوم همانند داروهای نسخه‌ای فنیل بوتازون، تستوسترون، آمینوپیرین، پردنیزولون و دیازپام نیز در داروهای گیاهی پیدا شده‌اند.

عوارض جانبی مانند دپرسیون مغز استخوان، افزایش فشارخون، ریتم قلبی نامنظم و خونریزی غیر عادی در ۱۳ بیمار آرتروزی که داروی گیاهی (Chuifong Toukuwan) را مصرف کرده بودند، مشاهده گردید. آن‌ها دارو را با سفارش پستی از هنگ کنگ دریافت نموده بودند. آنالیز قرص‌های ظاهراً گیاهی، وجود پردنیزولون، ایندومتاسین و سرب را نشان داد.

آگرانولوسیتوز و عفونت‌های تهدیدکننده در ۴ بیمار که در حال مصرف داروهای گیاهی چینی برای درمان آرتريت و کمر درد بودند، مشاهده گردید. این داروها نیز محتوی آمینوپیرین و فنیل بوتازون بودند.

مرکز پی‌گیری واکنش‌های دارویی کانادا، گزارش‌هایی از واکنش‌های سوء دارویی نسبت به بعضی داروهای گیاهی چینی محتوی فلزات سنگین سمی مانند آرسنیک، جیوه، سرب و کادمیوم دریافت کرده است. در ترکیبات مذکور فنیل بوتازون، پردنیزولون، تستوسترون، آمینوپیرین و دیازپام نیز یافت گردیده است.

فلزات سنگین

استفاده عمدی از سرب در درمان‌های سنتی در بسیاری از جوامع اتفاق می‌افتد. گروهی از مردم لائوس از یک ترکیب محتوی سرب pay - Loo - ah استفاده می‌کنند و مواردی از سمیت سرب و آلودگی با آرسنیک و جیوه گزارش شده است.

Azarcon محتوی تترآگسید سرب و Greta محتوی اکسید سرب، از داروهای مردمی مکزیکی هستند که اثرات سمی به وجود آورده‌اند.

هم چنین فلزات سنگین در برخی از درمان‌های Ayurveda که نوعی طب سنتی در هند می‌باشد، به کار رفته‌اند. یک مرد ۲۵ ساله قرص‌های Shakti و pushap Dhanva Ras، داروهای سنتی Ayurvedic برای دیابت را در هندوستان خریداری کرد. او به خاطر مسمومیت جدی با سرب ناشی از مصرف این داروها در بیمارستان انگلیسی کلمبیا بستری گردید. قرص‌های مصرفی او، محتوی مقادیر زیادی سرب، جیوه و آرسنیک بودند.

یک مورد مشابه از مسمومیت با سرب در مردی کره‌ای اتفاق افتاد. این مرد چند بسته از گیاهان خشک شده محتوی hai ge Fen (پودر نوعی صدف خوراکی Clamshell) را از یک مرکز

گیاهان دارویی چینی در نیویورک خریداری کرده بود. پودر فاسد صدف خوراکی محتوی مقادیر زیادی سرب و آرسنیک بود. پزشکان فرقهٔ Espiritismo، یک سیستم عقیدتی بومی Spiritual در پورتوریکو و سایر جزایر کاراییب، جیوه را به عنوان خوشبختی و هم چنین محافظت از شیطان و حسادت دیگران به کار می‌برند. این روش درمان خطرناک است و می‌تواند منجر به مسمومیت با جیوه شود.

اثرات جانبی سمی

به طور کلی، گیاهانی که پس از طی مدتی فاسد نشوند، سالم هستند، ولی در آن‌ها نیز واکنش‌های سمی مشاهده گردیده است. موارد سیانید سمی در افرادی که دانه‌ها، پوست یا برگ‌های زردآلو، Cassava beans، گیلاس، Choke cherries، هلو، آلو و سایر میوه‌ها را بلعیده‌اند، گزارش شده است. لیکوریس (عصاره شیرین بیان) مورد استفاده در درمان مشکلات معدی-روده‌ای، می‌تواند باعث کاهش پتاسیم خون، افزایش فشارخون و نگهداری آب و سدیم و مشکلات قلبی گردد. اعتقاد بر این است که پوست ریشه Sassafra و Calamus در حیوانات سرطان زا باشد.

در هنگ کنگ و استرالیا، داروهای گیاهی چینی محتوی Aconites caowu (ریشهٔ Aconitum carmichaeli) برای درمان رماتیسم، ارتريت، کوفتگی و شکستگی‌ها استفاده می‌شود. این گیاهان محتوی مقادیر متفاوتی از آلکالوئیدهای سمی هستند و می‌توانند به طور خطرناکی سبب ضربان نامنظم قلب، کلاپس قلبی -عروقی و حتی مرگ گردند.

و Nutmeg می‌توانند اثرات زیان آور آنتی‌کولینرژیک و توهم‌زایی داشته باشند.

واکنش‌های آلرژیک

بیمارانی که نسبت به هر عضوی از خانواده Compositae حساسیت دارند که شامل Aster (گل مینا)، Chrysanthemums و مهم‌ترین آنها Regweed می‌باشد، هم‌چنین باید از چای تهیه شده از Yarrow، marigold، goldenrod، St John's wort و Chamomile به خاطر واکنش‌های متقابل اجتناب کنند. Chamomile اغلب به عنوان آرام‌بخش ملایم، درمان اختلالات خفیف هاضمه و مشکلات پوستی استفاده می‌شود. آلودگی گل‌های این گیاه با سایر گیاهان وابسته که بیشتر ایجاد حساسیت می‌کنند، مانند Mayweed یا dogfennel، سبب بروز واکنش‌های حساسیتی جدی در برخی بیماران می‌گردد.

داروهایی که سبب سقط جنین می‌شوند (Abortifacients)

ریشه Devil's claw مورد مصرف در آرت‌ریت، Barberrی در مشکلات معدی، Dong quai برای بی‌نظمی‌های قاعدگی و Ruta، Hydrastis و Oregano در کپسول‌هایی با غلظت بالا باید با احتیاط فوق‌العاده در مدت حاملگی مصرف شوند. هر نوع داروی گیاهی که قاعده آور یا منظم‌کننده قاعدگی باشد، می‌تواند به صورت بالقوه سبب سقط جنین گردد.

هیپاتیت

Comfrey، یک داروی متداول بومی در اروپا

در ۴۸ زن پس از مصرف یک داروی گیاهی چینی به عنوان درمان کاهش وزن، نارسایی کلیوی دیده شد. ترکیبات گیاهی ممکن است محتوی آلوده‌کننده‌های نفروتوکسیک با منشا قارچی یا گیاهی باشند که به عنوان نفروتوکسی سبب به حساب می‌آیند.

Ginseng، یک داروی گیاهی معمول که به نظر می‌رسد منافع بسیاری داشته باشد، می‌تواند بالقوه سبب افزایش فشارخون، عصبانیت، راش‌های پوستی و بی‌خوابی گردد.

تخلیه روده (Catharsis)

بسیاری از بیماران معتقدند که مسهل‌های فروخته شده به شکل چای یا گیاهان برای مصرف قابل قبول هستند، ولی استفاده مداوم از مسهل‌ها در درمان یبوست می‌تواند خطرناک باشد. مسهل‌های مورد استفاده می‌توانند مشکل وابستگی یا روده تنبل (Lazy - bowel) را سبب گردند. به علاوه، بیمارانی که به طور سر خود دارو مصرف می‌کنند، اغلب به پزشک مراجعه نمی‌کنند و بنابراین تشخیص یک اختلال جدی ولی قابل درمان را به تأخیر می‌اندازند. پوست Buckthorn، سننا، ریشه ریواس و حتی گیاه شگفت‌انگیز صبر زرد (Aloe vera) می‌توانند به صورت واضح اثرات تحریکی قوی مسهلی داشته و اگر به صورت نامشخص مصرف شوند، سبب اسهال گردند.

اثرات آنتی‌کولینرژیک

بسیاری از گیاهان معمولی مانند Catnip، Wormwood، Jimsonweed، Lobelia، Juniper

است. در تایلند، اغلب افراد در مناطق روستایی و اکثر پزشکان در شهرها زندگی می‌کنند. وزارت بهداشت یک Hand Book منتشر کرده که شامل یک بخش در مورد داروهای گیاهی معمول به کار رفته برای مشکلات پزشکی می‌باشد و تشویق کننده مردم روستایی برای پرورش این گیاهان دارویی در باغ‌ها و مزارعشان و استفاده بر اساس آن می‌باشد.

هر نوع داروی گیاهی که قاعده‌آور یا منظم کننده قاعدگی باشد، می‌تواند به صورت بالقوه سبب سقط جنین گردد.

درمان‌های Siddha، Ayurvedic و Unani انواع طب سنتی در هندوستان هستند که داروهای گیاهی را استفاده می‌کنند و از صدها سال پیش نسل به نسل انتقال یافته‌اند. بسیاری از مقالات در مجله‌های درمانی Ayurvedic و Unani مطالعات دو سویه کور را شرح می‌دهند که استفاده موفقیت‌آمیز از فرمول گیاهان دارویی برای درمان مشکلاتی مانند آسم، ویتلیگو (لک و پیس) و آرتروز روماتوئید را نشان می‌دهند. ولی بسیاری از این آزمایش‌ها به دلیل آن که به کشورهای غربی انتقال نیافته‌اند، توسط پزشکان امروزی نادیده گرفته می‌شوند.

در کشور چین، روش طب سنتی چینی به طور محکم ثابت شده است. بیش از ۵۰۰۰ نوع داروهای گیاهی چینی، ۷۰۰ کارخانه تحت لیسانس دارویی چینی و ۱۵۰۰ کارخانه تولید قرص‌های دارویی گیاهی و جوشانده وجود دارد. تحقیقات به عمل آمده در چین، تاثیر گیاهان

و امریکای شمالی است و ادعا می‌گردد که در درمان بیماری‌های آرتروز، پوستی، ریوی و مشکلات معدی - رودی مفید است، ولی نشان داده شده که محتوی آلكالوئیدهای پیرولیزیدین (Pyrrolizidine) می‌باشد که منجر به آسیب کبدی و سرطان در حیوانات و انسان می‌گردد.

تصور می‌شود که Germander، chapar - al، Mistletoe و Ragwort نیز علت بروز هپاتیت هستند. Lin - chuen یک گیاه دارویی متداول چینی که به طور معمول بین مردم چین به نوزادان داده می‌شود، سبب هپاتیت نمی‌شود ولی می‌تواند اثر مهمی در جانشین شدن بیلیروبین از محل پیوند پروتئین در سرم داشته باشد که منجر به افزایش سطح بیلیروبین گردد. استفاده از این گیاه دارویی به طور صحیح باید تحت نظارت باشد و در صورت مشاهده یرقان نوزادی، قطع گردد.

ترمیم سنتی بافت یا عضو آسیب دیده

استفاده از گیاهان دارویی برای ترمیم سنتی بافت آسیب دیده، به خصوص در جوامع در حال توسعه مهم است، در این کشورها قیمت داروها گران است، دسترسی به داروها در مناطق روستایی تقریباً محال می‌باشد و کمبود پزشک نیز وجود دارد. در مناطق دور افتاده، گیاهان دارویی می‌توانند به طور محلی تکثیر یابند. اکثر مردم به اثرات گیاهان دارویی اطمینان دارند و معتقدند که داروهای گیاهی نظارت پزشکی کمتری از داروهای دیگر نیاز دارند.

معالجه کنندگان در جوامع سنتی، نسخه‌های درمانی از داروهای گیاهی را استفاده می‌کنند که از نسلی به نسل دیگر درون یک خانواده چرخیده

دارویی را در بیشتر مشکلات پزشکی تایید می‌کند.

توصیه به بیماران

با وجود مضرات بالقوه درمان با داروهای گیاهی، پزشکان باید به بیماران چه توصیه‌هایی کنند؟ باید به بیماران گفت که در مورد مصرف هر نوع ترکیبات گیاهی، به خصوص آن‌هایی که خارج از آمریکا خریداری شده‌اند، محتاط باشند. بیماران را تشویق کنید که بسته‌بندی داروها را نزد شما بیاورند، در این صورت می‌توانید برچسب‌ها را بخوانید و با ترکیبات مورد مصرف آن‌ها آشنا شوید. به بیماران آگاهی دهید که به ادعاهای غیر واقعی برای درمان‌های معجزه‌آمیز، معتقد نباشند. توضیح دهید که چه نوع تحقیقاتی در مورد فرمولاسیون داروها به کار می‌رود و چه نوع مطالعات کنترل دوسوکور تصادفی در مقایسه با اطلاعات درمانی داروهای گیاهی، وجود دارد.

به بیماران سفارش کنید که داروهای گیاهی را از یک منبع معتبر خریداری کرده و از یک فرد حرفه‌ای بهداشتی که به طور رسمی در مراکز داروهای گیاهی نسخه‌ای آموزش دیده باشد، توصیه را بپذیرند. تاکید کنید که تمام داروها باید به طور واضح برچسب داشته و تمام ترکیبات آن‌ها فهرست شده باشند. به بیماران حمله هشدار دهید که از داروهای گیاهی استفاده نکنند، مگر آن که سلامتی آن‌ها ضمانت شود. به بیماران توصیه کنید که در صورت مصرف داروهای گیاهی، به شما اطلاع دهند تا بتوانید اثرات جانبی آن‌ها را پی‌گیری نمایید. به صورت اتفاقی به سؤالات بیمار پاسخ ندهید، برای گوش

کردن و یاد دادن آماده باشید.

صدها کتاب برای افراد عامی وجود دارد که منافع داروهای گیاهی را بیان می‌کند، ولی در مورد تداخل‌ها و عوارض جانبی آن‌ها بحث اندکی می‌شود. متأسفانه، تحقیقات بسیار کمی تداخل بین داروهای شیمیایی و گیاهی را بررسی می‌کند. کتاب

"A Sensible guide to the use of Herbs and Related Remedies"

به عنوان یک کتاب راهنمای آسان در مورد اثرات مثبت و منفی داروهای گیاهی پیشنهاد می‌شود.

نتیجه

داروهای گیاهی، که توسط مردم از هزاران سال پیش استفاده می‌شده‌اند، قدرت زیادی برای استفاده توسط پزشکان امروزی را دارند. بسیاری از بیماران، داروهای گیاهی را بدون نظارت پزشک مصرف می‌کنند. هر پزشک باید از بیماران در مورد استفاده بالقوه آن‌ها از داروهای گیاهی سؤال کند. فواید و عوارض جانبی داروهای گیاهی استفاده شده به صورت معمول، باید در تمام دانشکده‌های گروه پزشکی تدریس گردد و تحقیقات بیشتری برای روشن شدن این که چگونه می‌توان این وسیله قدیمی را درون تجربیات استاندارد پزشکی خودمان ضمیمه کنیم، مورد نیاز می‌باشد.

منبع:

1. Borins M. The dangers of using herbs (what your patients need to know). Postgrad Med. 1998; 104: 91 - 99.